

Ekološko obrazovanje građana u fokusu

Brošura za nastavnike sa praktičnim idejama za primjenu u
Ekološkom obrazovanju građana

Ekološko obrazovanje građana u fokusu

Ova brošura je zasnovana na radu proisteklom iz Cost akcije ENEC – Evropska mreža za ekološki osvještenog građana (CA16229) uz podršku COST-a (European Cooperation in Science and Technology).

COST (European Cooperation in Science and Technology) predstavlja panevropski međudržavni okvir. Njegova misija jeste da omogući proboj naučnog i tehnološkog razvoja koji vodi do novih koncepata i proizvoda te time doprinosi jačanju evropskih istraživačkih i inovativnih kapaciteta.

Funded by the Horizon 2020 Framework Programme of the European Union

**European Network for
Environmental Citizenship**

Cost Action CA16229

Institucija nosilac grantova:

ISBN: 978-9963-9275-7-9

Reference:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Ova brošura je nastala na osnovu poglavlja knjige :

Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2019). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 260-290). Cham, Switzerland: Springer.

Fotografije:

Shutterstock

Ova brošura je besplatna. Njena upotreba je dozvoljena pod uslovom da se navede izvor. Može se koristiti u obrazovne svrhe sa odgovarajućom referencom.

Odgovorni za prevod na crnogorski jezik:

doc. dr Irena Petrušić

mr Sanja Peruničić

Sadržaj

Predgovor	6
Uvod	7
Definicija EEC	9
Model EEC	10
Osnovni koncepti	11
Posrednici promjene	11
Rješavanje ekoloških problema	11
Sprječavanje ekoloških problema	11
Postizanje održivosti	12
Zdrav odnos prema prirodi	12
Ekološka prava i obaveze	12
Strukturalni uzroci	13
Učešće građana	13
Unutar-generacijsko pravo	13
Međugeneracijsko pravo	14

Pedagoški pristup EEC	15
Istraživanje	16
Planiranje akcija	17
Učešće građana	18
Umrežavanje i djeljenje širih razmjera	19
Održive ekološke i društvene promjene	20
Procjena i manifestacije	21
Pedagoški pristup EEC	22
Reference	23
Priznanja	24
Upravljački odbor ENEC	26

Predgovor

Ekološki osviješteni građani su ključni za uspjeh ma kakve ekološke politike. Održivi razvoj, cirkularna ekonomija, ekonomija sa niskim nivoom emisije CO₂, kao i bioekonomija zahtjevaju efektivan angažman građana. Građani su pozvani da usvoje ekološke stavove i ponašanje, da načine zelene izbore, da povećaju udio učešća građana, te da budu svjesni i primjene svoja ekološka prava i obaveze.

Obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju budućih ekološki osviještenih građana; niko nije rođen ekološki osviješten ali svako to može postati obrazovanjem.

Savremena ekološka kriza sa klimatskim promjenama, gubitkom biodiverziteta, zagađenjem zraka i svim drugim lokalnim i globalnim ekološkim problemima zahtjeva obrazovanje koje je u mogućnosti da osnaži ekološki osviještene građane.

Pedagoški pristup obrazovanju ekološki osviještenih građana predstavlja predlog koji je stvoren kako bi promovisao Obrazovanje ekološki osviještenih građana na način na koji je to definisala Evropska mreža za ekološki osviještene građane (2018a). Naravno, postoje i drugi pristupi koji takođe mogu doprinijeti u tom pravcu.

Svrha **'Obrazovanja ekološki osviještenih građana u fokusu'** jeste predstavljanje osnovnih ideja ovog pristupa pedagozima i nastavnicima. Nadamo se da će pedagozi uvidjeti da je korisna.

Dr Andreas Ch. Hadjichambis

*Predsjedavajući
European Network for
Environmental Citizenship
ENEC Cost Action CA16229*

Prof. Pedro Reis

*Podpredsjedavajući
European Network for
Environmental Citizenship
ENEC Cost Action CA16229*

Uvod

U kakvom okruženju će naša djeca živjeti sutra? Odgovor na ovo pitanje u mnogome obuhvata obrazovnu dimenziju. Vrsta obrazovanja koju obezbjeđujemo našoj djeci danas će u mnogome oblikovati njihovo okruženje sutra; ovo okruženje će biti u njihovim rukama a način na koji ga budu tretirali zavisi od obrazovanja koje im obezbjedimo danas.

Ekološki osvještani građani predstavljaju ključni koncept u viziji održivog razvoja i održivog svijeta. Po prvi put imamo usvojenu definiciju ekološki osvještenih građana; budući da je 120 akademika, naučnika i istraživača, koji predstavljaju 37 zemalja Evropske mreže ekološki osvještenih građana definisalo ekološki osvještene građane na sljedeći način:

'Ekološki odgovorno ponašanje građana koji djeluju i učestvuju u društvu kao posrednici promjene u privatnoj i javnoj sferi, na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, kroz pojedinačne i kolektivne akcije, u smjeru rješavanja savremenih ekoloških problema, "Ekološki osvještani građani" obuhvataju izvršavanje ekoloških prava i obaveza, kao i identifikaciju temeljnih strukturalnih uzroka ekološke degradacije i ekoloških problema, kao i razvoj održivog ekološkog okruženja, razvoj spremnosti i kompetencija za kritičko i aktivno učešće te participaciju građana u rješavanju tih strukturalnih uzroka, koji djeluju pojedinačno i zajednički koristeći demokratska sredstva, i koji uzimaju u obzir unutar-generacijsko i međugeneracijsko pravo (ENEC, 2018a)'.

Obrazovni sistemi i škole mogu dati veliki doprinos snaženju mladih ljudi kako bi postali aktivni, participativni i odgovorni ekološki osvještani građani.

Polazna tačka Evropske mreže ekološki osvještenih građana i Obrazovanje ekološki osvještenih građana bila je činjenica da obrazovni sistemi i škole treba da osnaže ekološki osvještene građane i da im to treba biti jedna od ključnih misija. Ovo zahtjeva od naših učenika svijest i razumjevanje uticaja njihovih odluka i ekoloških izazova sa kojima se susreću te da budu u mogućnosti da prepoznaju svoje sposobnosti i kako one mogu rezultirati u dostatne ekološke i društvene promjene. Kako bi bili u mogućnosti da to učine, oni moraju biti naoružani neophodnim znanjima, vještinama, stavovima, kompetencijama i ponašanjem. Obrazovanje ekološki osvještenih građana teži da obrazuje one ekološki osvještene građane kako bi stekli te osobine.

Pedagoški pristup Obrazovanja ekološki osvještenih građana predstavlja prijedlog koji je usmjeren u ovom pravcu. On se nudi kao sveobuhvatna alatka za inspirisanje Obrazovanja ekološki osvještenih građana. "Obrazovanje ekološki osvještenih građana u fokusu" predstavlja pedagoški pristup Obrazovanja ekološki osvještenih građana u formatu kako su to opisali Hadjichambis & Paraskeva-Hadjichambi (2019).

Ovaj pristup nudi preporuku određenih elemenata koji predstavljaju nivoe i korake, ali nije obavezno pratiti sve njih, niti ih primjenjivati određenim linearnim redom. U zavisnosti od ekološkog problema koji se izučava, nivoa obrazovanja (npr. primarno ili sekundarno) i obrazovnog okruženja (npr. formalno ili neformalno), mogu se načiniti neophodne diferencijacije i adaptacije. Pozivamo nastavnike da pokušaju da implementiraju i procjene aspekte ovog pedagoškog pristupa.

Na početku, Model EEC ilustruje definiciju Obrazovanja ekološki osvještenih građana. Na narednim stranicama dati su neki osnovni koncepti ove definicije (ENEC, 2018b) te su predstavljeni kao "posrednici promjene", "rješavanje ekoloških problema", "sprječavanje ekoloških problema", "ostvarivanje održivosti", "zdrav odnos sa prirodom", "ekološka prava i obaveze", "strukturnalni uzroci", "participacija građana", "unutar-generacijsko pravo" i "međugeneracijsko pravo". Nakon toga, ilustrujemo osnovne nivoe i korake pedagoškog pristupa te skiciramo to specifičnim primjerima i idejama gdje god je to moguće.

Nadamo se da će ovo pomoći u oblikovanju održivijeg svijeta.

Definicija EEC

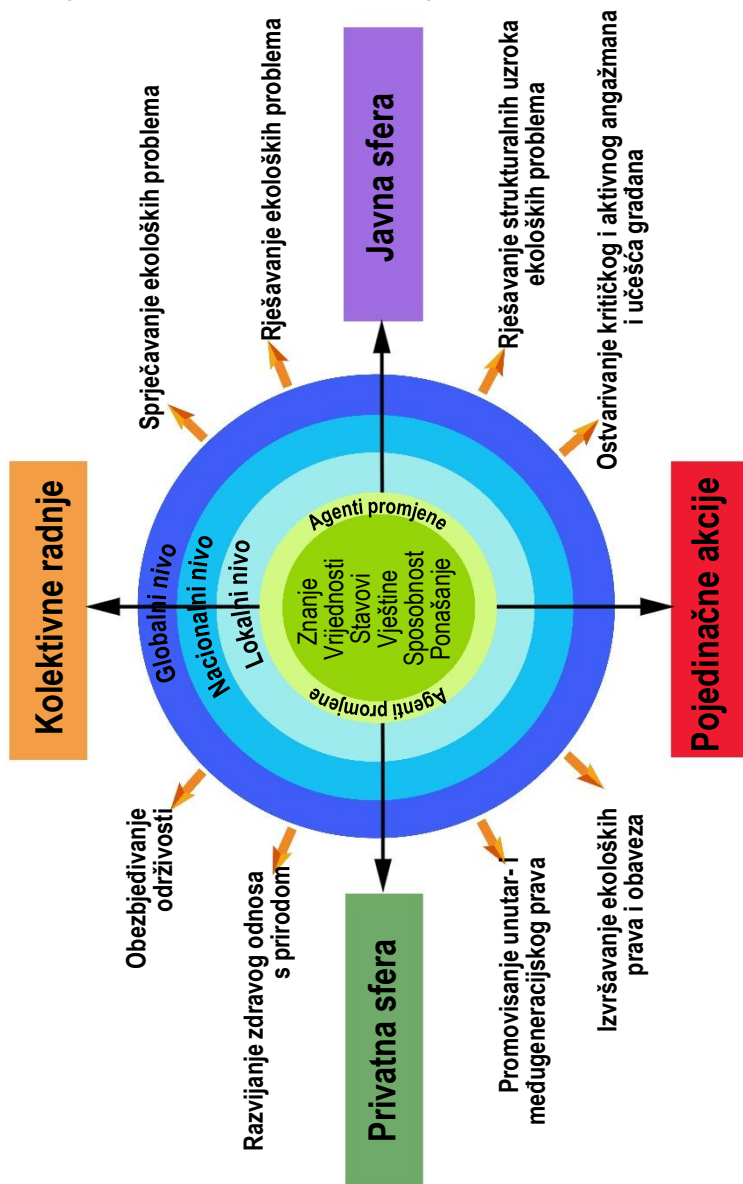
Obrazovanje ekološki osvještenih građana (EEC - Education for Environmental Citizenship) je definisano kao vrsta obrazovanja koja edukuje skladno odgovarajuće tijelo znanja kao i neophodnih vještina, vrijednosti, stavova i kompetencija koje ekološki osvješten građanin treba da posjeduje kako bi bio u mogućnosti da djeluje i učestvuje u društvu kao posrednik promjene u privatnoj ali i javnoj sferi, na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, pojedinačnim i kolektivnim radnjama, u smjeru rješavanja savremenih ekoloških problema, sprječavanja stvaranja novih ekoloških problema, u ostvarivanju održivosti kao i razvoja zdravog odnosa sa prirodom.

Obrazovanje ekološki osvještenih građana (EEC) je značajno za snaženje građana kako bi ostvarivalo svoja ekološka prava i obaveze, ali i kako bi identifikovali temeljne strukturalne uzroke ekološke degradacije i ekoloških problema, razvoj spremnosti i kompetencija za kritičko i aktivno uključivanje i participaciju građana u rješavanje tih strukturalnih uzroka, djelujući pojedinačno i kolektivno unutar demokratskih sredstava i uzimajući u obzir unutar-generacijsko i međugeneracijsko pravo (ENEC, 2018b).

MODEL EEC

Definicija EEC može biti predstavljena modelom EEC.

Treba razjasniti da pozicija svakog output-a (narandžasta strelica) u Modelu EEC-a ne ilustruje njegovu vezu sa dimenzijama, sferama i nivoima akcija.

Izvor: Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2019). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 260-290). Cham, Švajcarska: Springer.

Posrednici promjene:

Potrebni su nam, kao nikada prije, ekološki osvještani građani koji su spremni i u mogućnosti da donesu promjene ekološkom okruženju i u društvu u korist naše planete. Posrednici promjene su oni građani koji mogu djelovati kao katalizatori promjene, koji učestvuju u donošenju odluka i koji djeluju kao edukatori svojih vršnjaka i odraslih.

Rješavanje ekoloških problema:

Tačno je da je teško riješiti tekuće ekološke probleme. Tekući ekološki problemi:

- zahtijevaju rješenje odmah
- karakteriše ih kompleksnost
- imaju ekološke, ekonomske i socijalne komponente
- i imaju lokalne, nacionalne i globalne dimenzije.

Ekološki osvještani građani su oni građani koji su sposobni da doprinesu rješavanju postojećih ekoloških problema.

Sprječavanje ekoloških problema:

Naš svakodnevni život utiče na okruženje. Svakoga dana, mnoge naše odluke i mnoge naše radnje, imaju uticaj na okruženje i mogu dovesti do novih ekoloških problema. Ekološki osvještani građani su oni građani koji mogu doprinijeti sprječavanju novih ekoloških problema.

Obezbjeđivanje održivosti:

Održivost je proces održavanja promjena u balansiranom okruženju. On se fokusira na razvoj koji ispunjava potrebe sadašnjih generacija bez kompromitovanja mogućnosti budućih generacija da ispune svoje potrebe.

Ekološki osvješteni građani uviđaju značaj održivosti i bore se za njeno obezbjeđivanje uzimajući u obzir ekološku, društvenu i ekonomsku dimenziju.

Zdravi odnos sa prirodom:

Ljudi su izgubili svoju vezu sa prirodom. Oni rastu, žive i stvaraju u antropogenim sredinama i ne uviđaju svoju zavisnost od prirode. Oni ignorišu efekte svojih dijela na prirodu i okruženje. Ekološki osvješteni građani imaju zdrav odnos sa prirodom. Oni cijene, poštuju i štite prirodu.

Ekološka prava i obaveze:

Kao obični građani, organizacije, države, supranacionalni entiteti mi svi imamo ekološka prava i ekološke obaveze. Ekološki osvješteni građani znaju i primjenjuju svoja ekološka prava i obaveze. Oni podstiču druge entitete društva, države i supranacionalnih entiteta, da čine isto.

Strukturalni uzroci:

Ekološki problemi često imaju strukturalne uzroke koji stvaraju i čine njihove izvore. Strukturalni razlozi često skriveni nisu očigledni površnim pregledom. Ekonomski sistem, nepravilna implementacija ekološkog zakonodavstva, nedostatak efektivnih struktura, interferencija i korupcija mogu biti strukturalni uzroci ekoloških problema. Ekološki osvješteni građani ispituju, identifikuju i pokušavaju promijeniti strukturalne uzroke ekoloških problema.

Participacija građana:

Tekući ekološki problemi zahtjevaju aktivan, društveni i kritički angažman svih nas, kao i našu građansku participaciju. Ekološki osvješteni građani su uključeni u donošenje odluka. Uz to, oni djeluju pojedinačno i kolektivno i u privatnoj i u javnoj sferi. Oni su takođe aktivni na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou.

Unutar-generacijska pravda:

Unutar-generacijsko pravo je pravo unutar generacije. Često u svijetu vidimo nepravdu između članova iste generacije. Vidimo nejednakost, diskriminaciju, i ograničavanje prava. Vidimo ogromnu razliku na geografskom nivou (npr. sjever – jug). Ekološki osvješteni građani uviđaju da je socijalna pravda važna i prema tome teže i traže unutar-generacijsku pravdu.

Mi tražimo međugeneracijsku pravdu

Međugeneracijska pravda je povezana sa pravednošću između različitih generacija koja se odnosi na njihova ekološka prava i njihove ekološke obaveze.

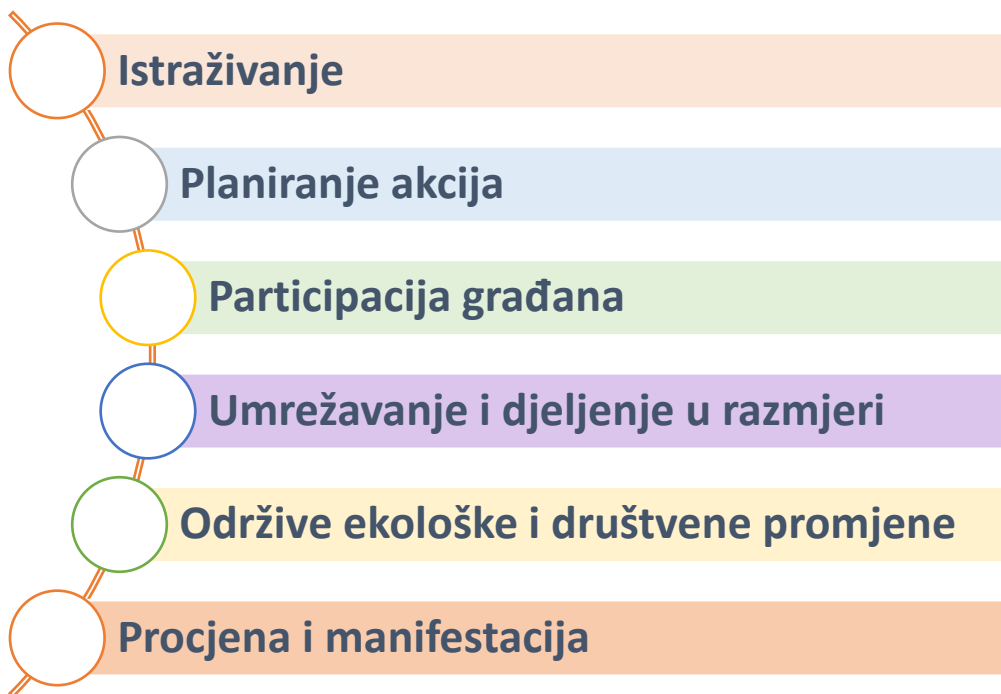
Princip održivosti primjenjuje poštovanje prava budućih generacija kako bi se ispunile njihove sopstvene potrebe.

Ekološki osvješteni građani teže i zahtjevaju međugeneracijsku pravdu.

Obrazovanje ekološki osvještenih građana (EEC) je promovisanje Modela EEC koji se može primjeniti na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja uz adekvatno diferenciranje.

U pedagoškom pristupu EEC-a predloženo je šest stepena:

Nije obavezno pratiti sve nivoe i korake, niti primjenjivati ih u određenom linearnom redu. U zavisnosti od ekološkog problema koji se proučava, nivoa obrazovanja (npr. primarno ili sekundarno) i obrazovnog okruženja (npr. formalno ili neformalno), mogu se načiniti neophodne diferencijacije i adaptacije.

Primjeri istraživanja

Sakupljanje i analiza podataka

Studenti sakupljaju i analiziraju podatke koji se odnose na ekološki problem

- Informacije vezane za oblast koja se proučava
- Ekološki značaj prirodnog ekosistema (npr. podaci koji se odnose na biodiverzitet, podaci o ugroženim vrstama)

Strukturalni uzroci

Studenti proučavaju strukturalni uzrok ekološkog problema

- Neefikasno ekološko zakonodavstvo
- Neefikasne procedure zaštite prirode
- Ekonomski rast nadjačava prirodu

Unutar- i među-generacijska pravda

Studenti ispituju uzroke unutar- i među-generacijske nepravde u vezi sa ekološkim problemima

- Buduće generacije će izgubiti ekosistemске usluge
- Akumulacija bogatstva određene oblasti kod nekoliko investitora

Razjašnjenje vrijednosti

Studenti ispituju vrijednosti koje pokreću različite učesnike (npr. developere, ekološke) relevantne za ekološki problem

- Pitanja koja se odnose na vrijednosti koje mogu voditi do različitih grupa zainteresovanih (npr. developeri, ekolozi)

Aktivnosti na otvorenom

Studenti učestvuju u aktivnostima na otvorenom i na određenom mjestu na terenu kako bi proučili ekološki problem

- Ispitivanje usmjereno na konkretno područje u prirodi i antropogenom okruženju (npr. lokacija razvoja, prirodni ekosistem)

Primjeri planiranja akcija

Učenici bilježe interese sudionika vezano za ekološki problem koji se proučava

Interesi sudionika

- Investitori
- Ekolozi
- Učenici
- Komšije

Učenici mapiraju sporove i nelogičnosti različitih sudionika

Mapiranje sporova

- Mapiranje pozitivnih i negativnih argumenata sudionika
- Mapiranje uzajamnog odnosa sudionika i njihovih argumenata

Učenici ispituju moguća alternativna rješenja ekološkog problema

Alternativna rješenja

- Otkazivanje projekta
- Izmještanje projekta u drugu oblast
- Sprovođenje mjera ublažavanja projekta

Učenici ispituju moguće strukturalno opiranje planiranim promjenama

Strukturalni otpor

- Otpor sistema
- Neelastični zakoni
- Konflikt interesa i interferencije
- Ekonomski uslovi koji utiču na razvoj na račun životne sredine

Učenici procjenjuju rizik planiranih akcija

Procjena rizika

- Uznemirenost i konfrontacija unutar zajednice
- Optužbe na ličnom i/ili kolektivnom nivou

Primjeri participacije građana

Donošenje odluka Učenici odlučuju o i biraju alternativno rješenje

- Odabir optimalnog alternativnog rješenja
- Kontaktiranje naučnika i ekoloških organizacija
- Kontaktiranje političara radi pomoći

Praktikovanje ekoloških prava i obaveza

Učenici primjenjuju svoja ekološka prava i obaveze

- Javni pristup ekološkim podacima (Aarhus konvencija)
- Praktikovanje prava koja se odnose na javno učešće
- Primjena principa "plaćanja zagađivača"

Akcije u zajednici

Učenici sprovode pojedinačne i kolektivne akcije u privatnoj i javnoj sferi

- Objavljivanje članaka u lokalnim novinama
- Učešće u radio i TV emisijama
- Organizacija kampanja lobiranja

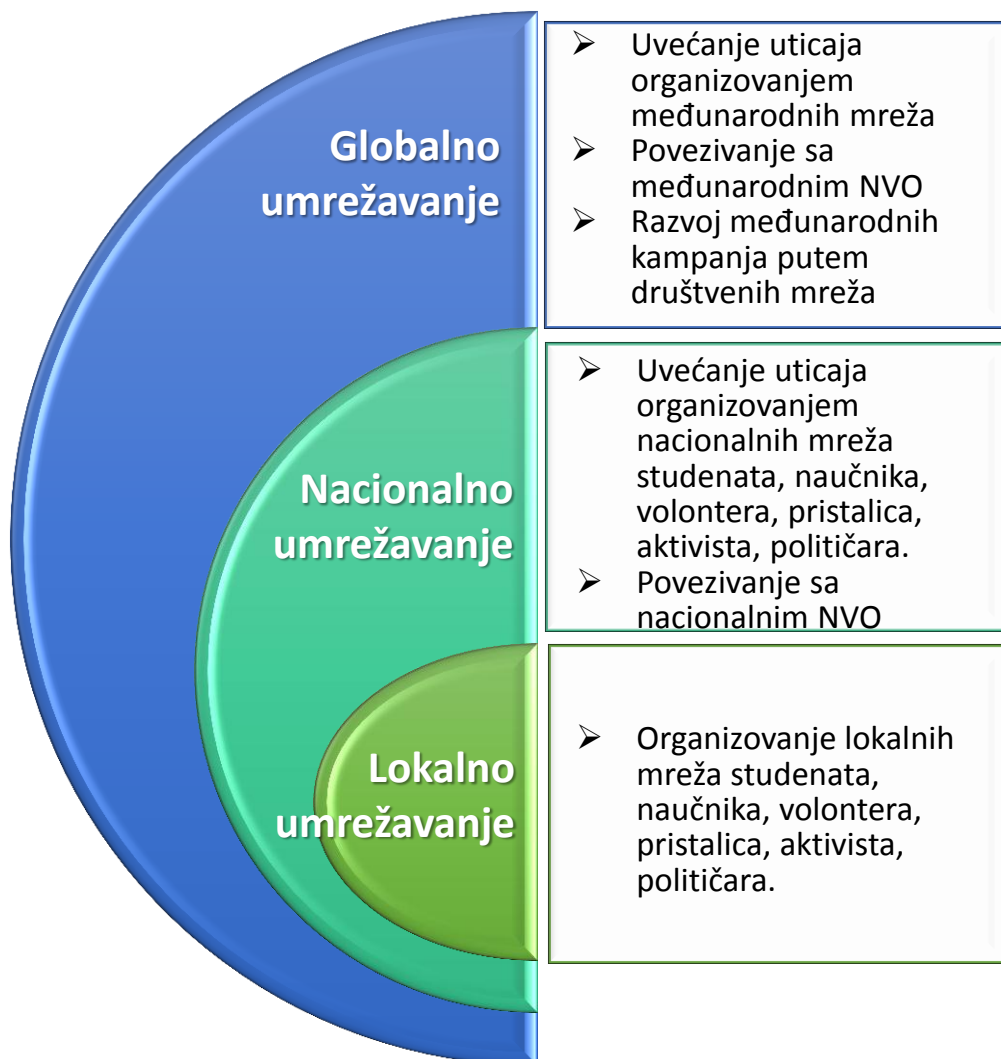
Javne rasprave Učenici organizuju i/ili učestvuju u javnim raspravama

- Organizovanje školskih debata
- Organizovanje debata u zajednici
- Učešće u debatama na televiziji

Učenički aktivizam Učenici organizuju akcije mladih

- Informisanje vršnjaka, porodica, komšija i javnosti uopšte
- Organizovanje i učešće na protestima ili demonstracijama

Primjeri umrežavanja i djeljenja

Primjeri održivih promjena

Podrška promjenama

Studenti pokreću dodatne akcije kako bi podržali promjenu

- **Objavljivanje pitanja u vijestima**
(npr. TV vijesi, radio emisije)

Usvajanje mjera

Studenti usvajaju nove mjere kako bi održali promjenu

- **Usvajanje novih mjera i akcija kako bi se podstakla promjena**
(npr. pozivanje međunarodnih aktivista)

Rješavanje strukturalnih uzroka

Studenti pokreću akcije kako bi riješili strukturalne uzroke

- **Integriranje dodatnih akcija u drugim oblastima i na drugim nivoima**
(npr. zvanično pismo skupštini)

Nagrađivanje ljudi

Studenti nagrađuju ljude koji su učestvovali i pomagali

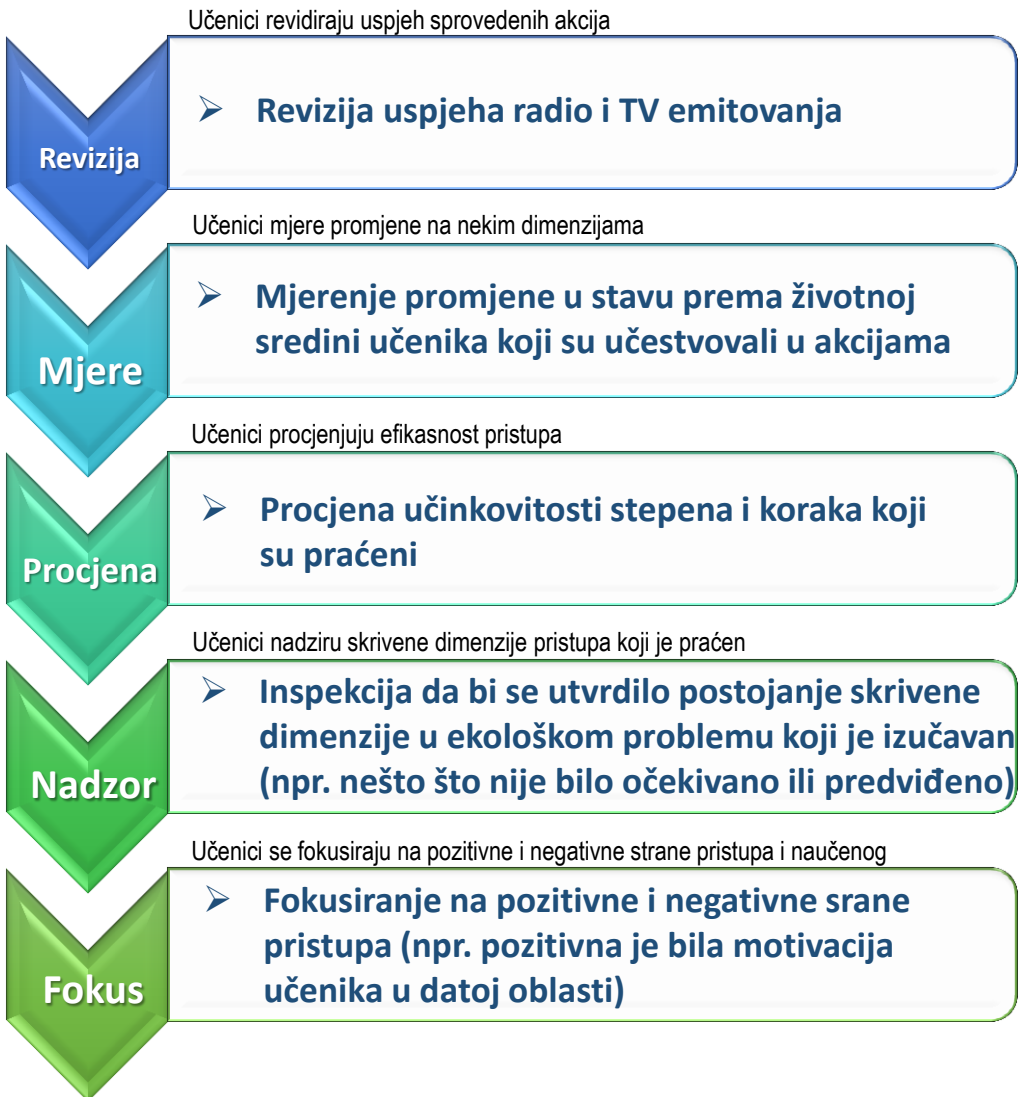
- **Nagrađivanje učenika, volontera, pristalica**
(npr. dodjela nagrada, sertifikata, obroka)

Informisanje javnosti

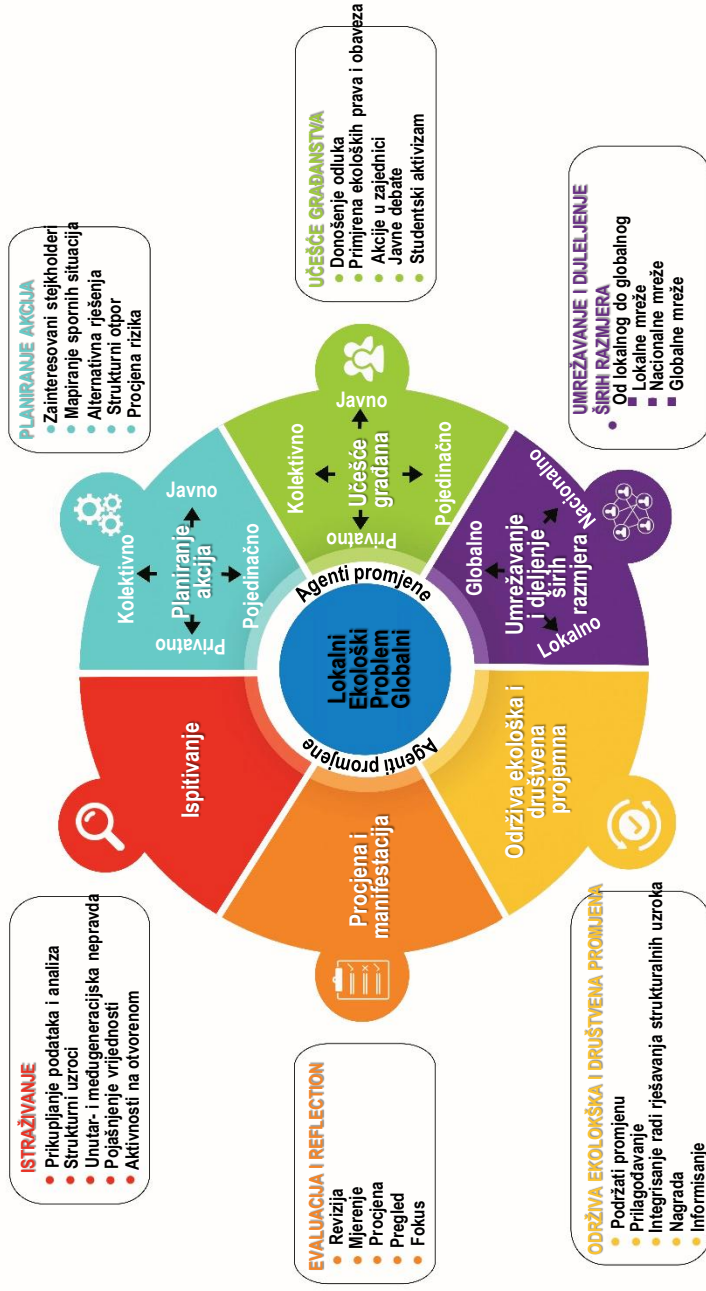
Studenti informišu javnost o svojim uspješnim akcijama

- **Širenje glasina o njihovim uspješnim akcijama**
(npr. izložbe, poster i video na društvenim mrežama)

Primjeri evaluacije i manifestacije

Pedagoški pristup obrazovanju ekološki osvještenih građana

Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2019) Obrazovanje ekološki osvještenog građaninva: pedagoški pristup. U: A.Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education 260-290. Cham, Švajcarska: Springer.

- Evropska mreža ekološki osvještenih građana /European Network for Environmental Citizenship/ ENEC (2018a). Definisanje “Ekološki osvještenih građana”. Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/our-approach/enec-environmental-citizenship/>
- Evropska mreža ekološki osvještenih građana /European Network for Environmental Citizenship/ ENEC (2018b). Definisanje “Obrazovanja ekološki osvještenih građana”. Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/our-approach/education-for-environmental-citizenship/>
- Evropska mreža ekološki osvještenih građana /European Network for Environmental Citizenship/ ENEC (2018c). Definisanje “Ekološki osvještenog građanina”. Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/environmental-citizen/>
- Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2019) Obrazovanje ekološki osvještenog građanstva: pedagoški pristup. U: A.Ch. Hadjichambis, P.Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* 260-290. Cham, Švajcarska: Springer.

Zahvalnice

Ova brošura je zasnovana na radu proisteklom iz Cost akcije ENEC – European Network for Environmental Citizenship (CA16229) uz podršku COST (European Cooperation in Science and Technology).

ENEC konzorcijum: Autori po pojedinačnim zemljama zaduženi za prevod ove brošure

Albanija: Nevila XHINDI, Enis SOKOLI

Austrija: Katharina LAPIN, Florian LEREGGER, Johann ZOESCHER

Bosna i Hercegovina: Mirjana ZABIC (srpski jezik), Haris GEKIC (bosanski jezik)

Bugarska: Dilyana KERANOVA, Boris MANOV

Hrvatska: Ivan SULC, Slaven GASPAROVIC, Barbara SLADONJA, Danijela POLJUHA

Kipar: Andreas Ch. HADJICHAMBIS, Demetra PARASKEVA-HADJICHAMBI

Francuska: Theodora BALMON, Bruno GARNIER

Grčka: Marianna KALAITZIDAKI, George FARANGITAKIS, Anastasia PASCHALIDOU, Themistoklis SBAROUNIS

Mađarska: Boldizsár MEGYESI, Adrienne CSIZMADY, Imre KOVÁCH, Zoltán FERENCZ

Island: David C. FINGER

Italija: Daniela CONTI, Luca BAGLIVO, Claudia SARTORETTI

Izrael (hebrejski): Keren MINZ, Zvi WEINSTEIN, Daphne GOLDMAN, Ariel SARID

Litvanija: Audronė TELEŠIENĖ, Aistė BALŽEKIENĖ, Audra BALUNDĖ

Crna Gora: Irena PETRUSIC (Bilafer), Sanja PERUNICIC, Jovana JOVANOVIĆ

Srbija: Mirjana LENHARDT, Vesela RADOVIC, Vladan DJOKIC, Zorana DJORDJEVIC, Mirjana CUJIC

Slovačka: Vladislav KAPUTA, Hubert PALUŠ, Hana MAŤOVÁ, Mikuláš ŠUPÍN

Šlovenija: Željko OSET, Maša KOVIĆ DINE

Španija: María Gema PARRA ANGUIA, Alexandra DELGADO JIMÉNEZ, Marta ROMERO ARIZA

Turska: Hasan Volkan ORAL, Aliye Suna ERSES YAY, Erkan CERMIK

Izdavač:

European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action (CA16229)

Reference korištene u ovoj brošuri:

Hadjichambis, A. Ch., Paraskeva-Hadjichambi D., Reis, P., Knippels, M.C., Christodoulou A., Xhindi, N., Sokoli, E., Lapin, K., Leregger, F., Zoescher, J., Zabic, M., Gekic, H., Keranova, D., Manov, B., Sulc, I., Gasparovic, S., Sladonja, B., Poljuha, D., Balmon, T., Garnier, B., Kalaitzidaki, M., Farangitakis, G., Paschalidou, A. Sbarounis, T., Megyesi, B., Csizmady, A., Kovách, I., Ferencz, Z., Finger, D.C., Conti, D., Baglivo, L., Sartoretti, C., Minz, K., Weinstein, Z., Goldman, D., Sarid, A., Telešienė, A., Balžekienė, A., Balundė, A., Petrusic (Bilafer), I., Perunicic, S., Jovanovic, J., Lenhardt, M., Radovic, V., Djokic, V., Djordjevic, Z., Cujic, M., Kaputa, V., Paluš, H., Maťová, H., Šupín, M., Oset, Z., Kovič Dine, M., Parra Anguita, M.G., Delgado Jiménez, A., Romero Ariza, M., Oral, H.V., Erses Yay, A.S., Cermik, E. (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Predložene reference za ovu brošuru:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Kipar: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Ova brošura je zasnovana na poglavlju knjige:

Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2019). Obrazovanje ekološki osvještenog građanstva: pedagoški pristup. U: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education (pp 260-290)*. Cham, Švajcarska: Springer.

Upravljački odbor (UO) ENEC-a:

- Dr Andreas HADJICHAMBIS (CY), Centar za ekološko istraživanje i obrazovanje u Kipru, CYCERE, MOEC, Kipar (Predsjedavajući)
- Prof. Pedro REIS (PT), Univerzitet u Lisabonu, Portugal (Podpredsjedavajući)
- Lideri radne grupe:
  - Dr Marta ROMRO ARIZA (ES), Univerzitet u Haenu, Španija (primarno formalno)
  - Dr Jelle BOEVE-DE PAUW (BE), Univerzitet u Antverpenu, Belgija (primarno neformalno)
  - Dr Niklas GERICKE (SE), Univerzitet Karlstad, Švedska (sekundarno formalno)
  - Dr Demetra HADJICHAMBI (CY), Centar za ekološko istraživanje i obrazovanje u Kipru, CYCERE, MOEC, Kipar (sekundarno neformalno)

-Ostali članovi:

- Dr Andri CHRISTODOULOU (UK), Univerzitet u Sauhemptonu, UK (Savjetnik za karijerno vođenje i Koordinator za rodnu ravnopravnost – STSM Koordinator)
- Dr Marie-Christine KNIPPELS (NL), Univerzitet Utreht, Holandija (Koordinator odbora za diseminaciju - menadžer za komunikacije)

Potpredsjednici radnih grupa:

- Potpredsjednik radne grupe 1: Dr Audrone TELESUENE, Kaunas Tehnološki Univerzitet, Litvanija
- Potpredsjednik radne grupe 2: Dr. Rares HALBAC-COTOARA-ZAMFIR, Univerzitet Politehnike u Temišvaru, Rumunija
- Potpredsjednik radne grupe 3: Dr Lihong HUANG, Metropolitan Univerzitet u Oslu, Youth Research Unit of NOVA, Oslo, Norveška
- Potpredsjednik radne grupe 4: Prof. Daphne GOLDMAN, Beit Berl Academic College, Izrael

ISBN: 978-9963-9275-7-9

Evropska mreža za ekološko građanstvo (ENEC) - finansirana kao COST akcija (CA16229 - Horizon 2020) - okuplja više od 120 stručnjaka iz 38 zemalja sa ciljem da poboljša razumjevanje, praksu i procjenu ekološkog građanstva u Evropi i zemljama učesnicama.

Ekološko građanstvo je uticajan koncept u mnogim različitim oblastima, kao što su ekonomija, politika, filozofija, upravljanje organizacijama i korporacijama i marketing, i moglo bi se bolje iskoristiti i dalje uspostaviti u oblasti obrazovanja.

Savremena ekološka kriza sa klimatskim promjenama, gubitkom biodiverziteta, zagađenjem vazduha i svim drugim lokalnim i globalnim problemima zaštite životne sredine, zahtjeva obrazovanje koje je sposobno da osnaži ekološke građane. Obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju budućih ekoloških građana.

Pedagoški pristup obrazovanja za ekološko građanstvo predlog je koji ukazuje u tom pravcu. Pristup preporučuje određene elemente kao faze i korake, ali nije obavezno slijediti ih sve ili ih primjenjivati u određenom linearnom redoslijedu. U zavisnosti od ekološkog problema koji se proučava, nivoa obrazovanja (npr. primarno ili sekundarno) i obrazovne postavke (npr. formalna ili neformalna), mogu se izvršiti potrebne diferencijacije i dopune.

Nadamo se da će koristiti obrazovnoj zajednici.